

SUCCESSVOORSTELLING 'GARDENIA'

De kunst van het transformeren

p 2-4

Richard Dierick als Marlene Dietrich in *Gardenia* van de Vlaamse groepen Les Ballets C. de la B. en NTGent.

Foto Joost van den Broek/de Volkskrant

KUNST

De laatste keer: kunstenaars over kunstenaars

14

KUNST

380 Musici voor de Achtste symfonie van **Mahler**

17

LEVEN

Ambachtelijke voeding rukt op in de supermarkt

20

MEDIA

Veertig jaar nieuwsfoto's van **Vincent Mentzel**

22

RUBRIEKEN

TV-RECENSIE	22
MEDIA & MENSEN	22-23
TELEVISIE	24-25
VOLKSKEUKEN	26
PUZZELS	26
HET WEER	27
XYZ	28

KUNST@VOLKSKRANT.NL

Kunst

INHOUD

Seks verkoopt

Jan Steen schotelt de kijker geliefde taferelen voor

6-7

Vertaalwedstrijd

Vijf genomineerden en hun versie van *The House of the Rising Sun*

10-11

Bij de repetities

Fanny en Alexander, familievoorstelling naar de Bergman-film

12-13

En verder

DEZE WEEK

De rood-blauwe stoel van Rietveld speelt de hoofdrol in een film

5

ARCHETYPE

200 stieren laten het leven bij een brand in Limburg

9

BOCKMA OVER....

De Tafel van Zes en het nadenken over een grimmige toekomst

9

KUNSTENAARS OVER KUNSTENAARS

Marte Röling en Picasso

14-15

KUNSTNIEUWS

17-19

REPORTAGE OP TOURNEE MET GARDENIA NAAR LISSABON

Laten zien wie

In *Gardenia* staan voornamelijk oudere travestieten die allemaal een verleden hebben in roze nachtclub-sferen. De voorstelling, van Alain Platel en NTGent, is wereldwijd een supersucces. Nu ook in Amsterdam.

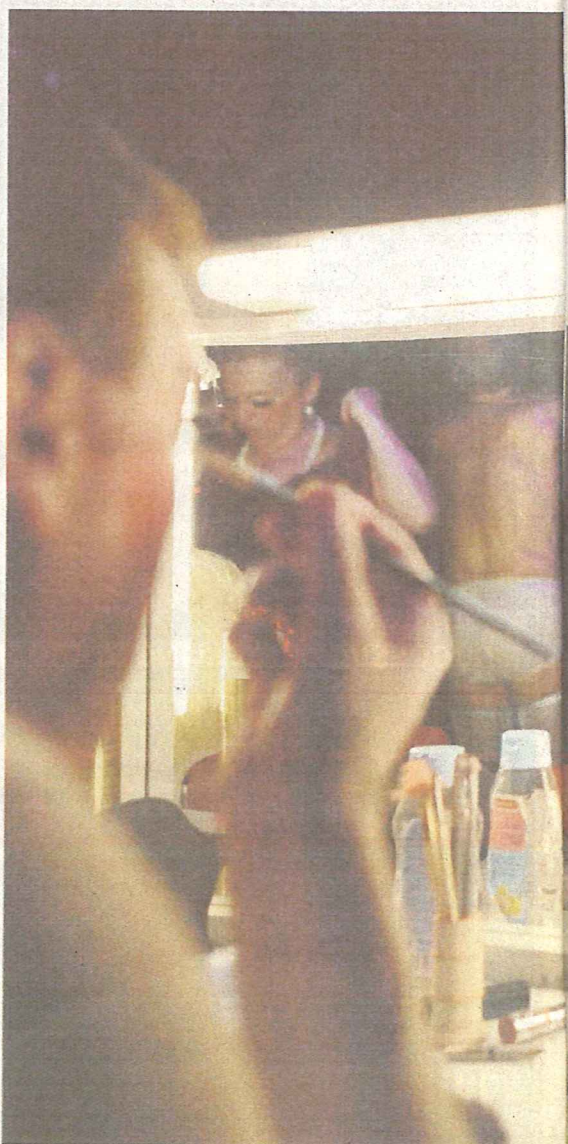
Door Hein Janssen

Iedere dag had ik te maken met kinderen die doodgingen, en met hun ouders die zich aan me vastklampten. En dat ruim 25 jaar lang. Dat werd op den duur te zwaar voor me, ik werd er steeds sentimenteler van, terwijl ik juist dacht dat ik met de jaren harder zou worden. Als afleiding voor dat zware werk ben ik de travestie ingegaan - doordeeweeks werken in het ziekenhuis en in het weekend in een glitterjurk de bühne op, optreden als Maria Callas of Marlene Dietrich. Dat verzette mijn zinnen en zo kon ik op maandagochtend weer fris aan het werk.

Richard Dierick (artiestennaam Tootsie) is 58 jaar en op dit moment te zien als een van de negen artiesten in de voorstelling *Gardenia* van de Vlaamse groepen Les Ballets C. de la B. en NTGent. Onlangs is hij met vroege pensioen gegaan als verpleger op de kinderafdeling van een Antwerps ziekenhuis. Al die tijd heeft hij die zware baan gecombineerd met het optreden in travestiebars en nachtclubs. Om af te reageren, op te laden. Maar ook omdat hij al jong droomde van een bestaan in het theater, en dus in de avonduren toneellessen ging volgen.

Op de valreep is zijn droom uitgekomen. Met *Gardenia* reist hij op dit moment de wereld over. Deze voorstelling over de keerzijde van travestie en transsexualiteit is wereldwijd een groot succes en toert van Florence naar Kopenhagen, van Lissabon naar Amsterdam en gaat komend jaar ook overzee: naar Canada, Nieuw-Zeeland, Australië, met als hoogtepunt een optreden in het Operahuis van Sydney.

De cast van *Gardenia* bestaat behalve uit twee professionele acteurs en een jonge danser voornamelijk uit oudere travestieten tussen de 58 en

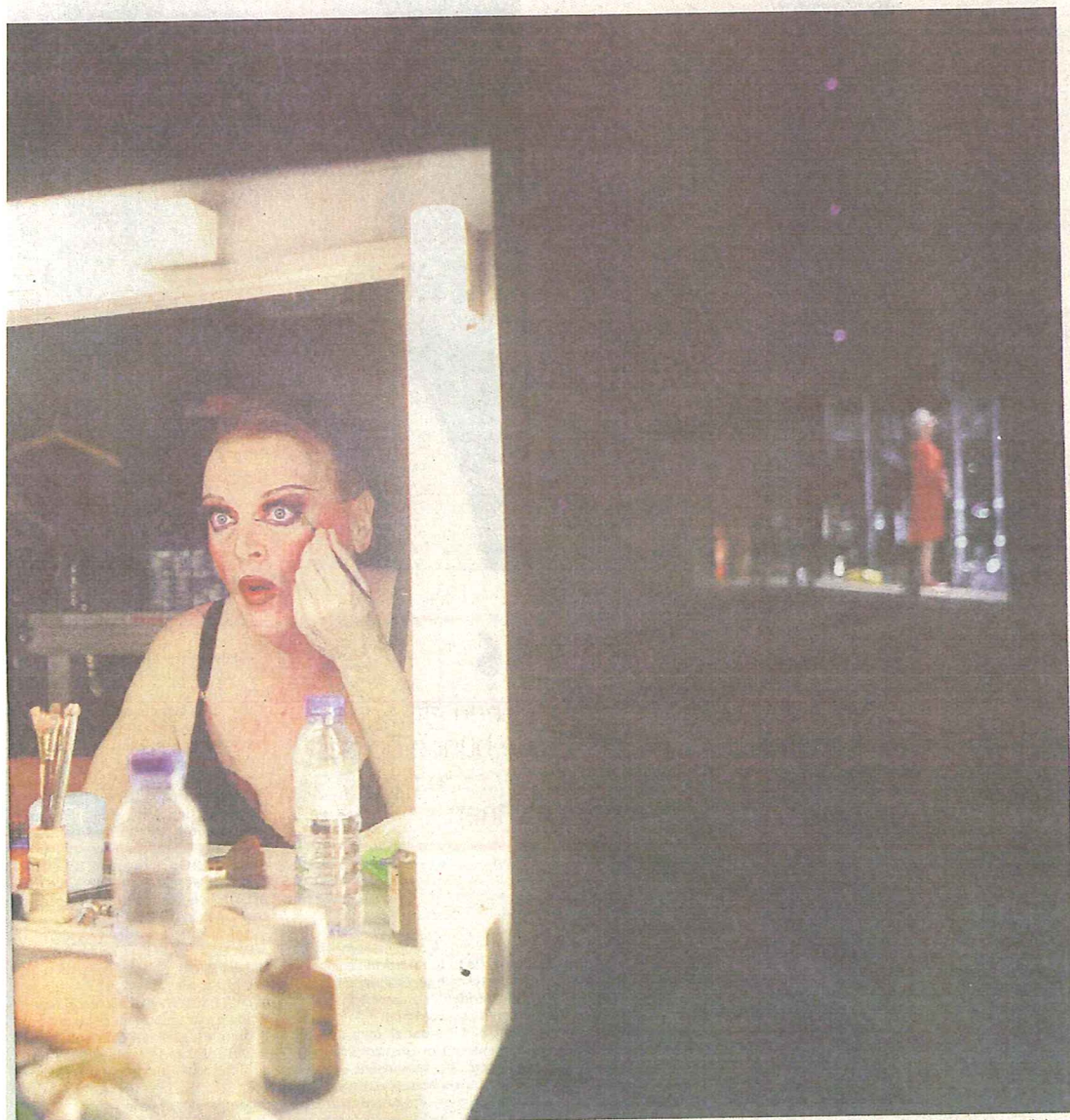
Gardenia van Les Ballets C. de la B. en NTGent: 'Het is niet alleen de behoefte

Het is montage-theater in een ogenschijnlijk simpele, maar geraffineerd uitgevoerde vorm

68 jaar die allemaal een verleden hebben in roze nachtclub- en cabaretsferen. Enkelens zijn intussen van geslacht veranderd, van man vrouw geworden, met alle emotionele ellende van dien; anderen zagen het optreden in opzichtige jurken voornamelijk als vertier, ontspanning, ontsnapping, stoutigheid.

Of, zoals in geval van Richard Dierick, als noodzakelijke afleiding. In *Gardenia* playbackt hij Marlene Dietrichs *Sag mir wo die Blumen sind* - gekleed in een witte (nep)bontmantel en getooid met platinablonden pruik zet hij de zaal naar zijn hand met een intens melancholische interpretatie.

je bent, dát je er bent

om op hakken te lopen, het is ook een hang naar amusement.'

Foto's Joost van den Broek/de Volkskrant

'Ja, ik heb gehoord dat het publiek dan geroerd is, maar dat komt ook omdat in dit nummer heel Dietrichs leven voorbij trekt. Zelf trad ik vooral op in het komische genre, en als je dan iets serieus wilde doen, pikte het publiek dat niet. Dat was gewend aan mijn Callas-imitatie waarin ik de hoge C probeerde te halen en op het moment *suprême* mijn gebit uitviel. Ze lagen op de grond van het lachen, en dan kom je daarna niet meer weg met een serieus nummer. Jammer, maar nu krijg ik alsnog de kans.'

In de artiestenfoyer van het Centro Cultural de Belém in Lissabon maken

de Belgische consul en zijn gevolg hun entree. Ze hebben vanavond *Gardenia* gezien en zijn vol lof over dit 'artistieke visitekaartje van België'. De artiesten onderhouden zich beleefd met de vertegenwoordigers van de ambassade of drinken stille-tjes een glas wijn. Er is geen sprake van een vrolijke nichtenbende, integendeel. Meest opvallende verschijning is ook hier Vanessa van Durme, initiatiefneemster van *Gardenia* en overduidelijk de moeder van het gezelschap. Divine, Diva, Grande Dame - zij is het allemaal, maar dat alles ook met een vette knippoog.

'Kind, ik voel het, ik voel Pina al he-

lemaal in mij opkomen', roept ze vanuit haar kleedkamer waar ooit Pina Bausch heeft gebivakkeerd. Van Durme loopt al langer in het theatervak rond (zie inzet op pagina 4).

Toen zij de Spaanse documentaire *Yo soy así* zag, over de laatste dagen van een groepje oude artiesten in een vervallen travestietheater, dacht ze onmiddellijk: daar moet theater van te maken zijn. Met dat idee bracht ze de Vlaamse regisseurs Alain Platel en Frank van Laecke bij elkaar. Vervolgens scharrelde ze zelf de cast bijeen door oude bekenden uit haar eigen travestieverleden te benaderen. 'Meisjes op leeftijd', maar allemaal met veel le-

Alain Platel

Alain Platel (1962) is een van Europa's grootste en meest succesvolle choreografen en theatermakers. In Nederland is hij vooral bekend door voorstellingen als *Victoria*, *Benedetje*, *Allemaal Indiaan* en door grote dansproducties als *Iets op Bach*, *Wolf* en onlangs *Out of context*, opgedragen aan Pina Bausch. Op verzoek van Vanessa van Durme, met wie hij voor het eerst samenwerkte in *Allemaal Indiaan*, regisseerde hij met Frank van Laecke vorig jaar *Gardenia*.

'Wij hebben in *Gardenia* erg goed met elkaar gewerkt. Vooraf heb ik al die mannen met hun bijzondere levens een paar keer ontmoet en gevraagd zich te kleden zoals ze zichzelf het liefst zagen. Ze hebben me over hun leven verteld, maar wilden niet dat het een trieste voorstelling zou worden. Niet te veel pijnlijke dingen uit het verleden, hun houding is meer van: hup, hoopvol naar de toekomst kijken. Ik heb me wel verbaasd over de directheid in hun handelen, die hardheid kende ik niet. Ze hebben zich hun hele leven defensief moeten opstellen, daar komt het natuurlijk vandaan. Maar dat begreep ik eerst niet, er zat verder geen kwaad achter. Dat de voorstelling zo'n succes is geworden is heeft mij verbaasd. Maar het blijkt een breed publiek aan te spreken. Veel thema's bleken herkenbaar, niet alleen voor de gay-scene ook rechtgeaarde hetero's raken ontroerd, en mensen die van volktheater houden. En ook jongeren die zelf nog op zoek zijn naar wie ze zijn. Er zijn ook extreem negatieve reacties, maar gelukkig zijn die in de minderheid. In Parijs is Jean-Paul Gaultier drie keer komen kijken, hij heeft de artiesten allemaal een boekje laten bezorgen met een persoonlijk kaartje erbij.'

Er is geen sprake van een vrolijke nichtenbende, integendeel

venservaring en een eigen verhaal.

Van Durme: 'De een is kapper geweest, de ander ontvanger van de belastingen en er zit een oud-docent Zweeds bij. Ze zijn wel allemaal homoseksueel - ja, ja, het is een all-gay-cast. En nu zijn het sterren voor een wereldpubliek. Dit is hun manier om in de schijnwerpers te staan, dit is exhibitionisme in de meest pure vorm. Maar het is niet alleen de behoefte om op hakken te lopen, het is ook een hang naar amusement.'

Kunst

'ONZE GROOTSTE VRIEND IS HET PUBLIEK, ALS DAT HET LAAT AFWETEN ZIJN WE WEG'

« p3

Ik vroeg aan Danillo, die Liza Minelli doet, of die haren niet van zijn armen moesten. Nee, nee, zeg hij, ik ben toch een vent! Ja, dit gaat over de kunst van transformeren. Maar door de maskers heen zie je de ellende, de eenzaamheid. Onze grootste vriend is het publiek, als dat het laat afweten zijn we weg.

Gardenia is de naam van de nachtclub waar het verhaal zich afspeelt. Maar het is ook de naam van een bijzondere bloem die sterk ruikt, moeilijk te onderhouden is en maar kort bloeit. Na de première vorige zomer in Gent zou de voorstelling een jaar lang in beperkte mate gespeeld worden, maar na een optreden op het festival van Avignon stroomden de aanvragen binnen. Tot medio 2012 is het balboekje vol, de teller staat op dit moment op 230 voorstellingen, Nederland is komende maand aan de beurt.

Voor Van Durme gaat *Gardenia* niet over travestie alleen. 'Travestie is natuurlijk een uitbundige theatervorm bij uitstek, en de artiesten beschouwen zich als echte kunstenaars. Maar voor mij gaat het over ouder worden, over afscheid nemen en toch hoopvol blijven. Wij leven in een *époque* waarin ouderdom verboden is, op televisie zie je alleen maar make-overs en gelifte hoofden. Maar wat is er nou fout aan waardig oud worden?

'*Gardenia* is daarnaast ook een pleidooi voor het behoud van instituten, zoals die oude nachtclub veertig jaar lang is geweest. Overal in de wereld verdwijnen kleine winkeltjes, kleine clubs, vertrouwde adressen - alles wordt standaard en glimmend. Maar wij laten onze rimpels en rimpelingen zien.'

Vlak voor aanvang van de voorstelling, waarvoor vanavond zo'n zeshonderd Portugezen naar het theater zijn gekomen, ontstaat er enige paniek. De föhn van Vanessa doet het niet, althans haar kleedkamer heeft een andere netspanning. Ze rent snel naar de kamer van een collega, en hervindt haar rust - 'schat, toneelspeelen is doen alsof, sterven doe je maar in het gewone leven'. Eerder bleek ook al dat de groep op punt staat getroffen te worden door nog een catastrofe: een tekort aan wimperlijm. Maar de twee kordate dames van de productie beloven dat alles op tijd en in voldoende mate aanwezig zal zijn.

Aan weerszijden van het immens grote podium staan intussen kaptafels met spiegels en lampjes opgesteld, waar de artiesten zelf geduldig hun pruiken borstelen, bussen haarlak leegspuiten, zich tijdens de voorstelling in verschillende kostuums en jurken hijsen, en hun forse voeten in onbetamelijk hoge hakken wringen. Tussen de coulissen is het vlak voor aanvang een parade van borsten, buiken, halve borsten, vleeskleurige panty's, behaarde benen en geschoren armen - allemaal zonder gene getoond, want *the show must go on*.

Gardenia is een zoektocht naar identiteit, naar geborgenheid, ergens bij willen horen, over man zijn maar vrouw willen worden, al is het maar voor even. Gemaakt met een grote hang naar theatraleiteit, eigenzinnigheid, laten zien wie je bent, dat je er bent. Het is montage-theater in een ogenschijnlijk simpele maar geraffineerd uitgevoerde vorm. Met gebruikmaking van alle clichés uit de wereld van de travestie en nachtclubs, maar dan net even anders, met duistere kanten en een rafel-

Vanessa van Durme (l) en Richard Dierick in de kleedkamer.

Foto's Joost van den Broek/de Volkskrant

“ Alles wordt standaard en glimmend. Maar wij laten onze rimpelingen zien

Het muziekdecor van componist Steven Prengels is opgebouwd uit farden filmmuziek, musical als *Sunset Boulevard* en *The Wizard of Oz*, repertoire van Liza Minelli en Charles Aznavour. Gesampeld en gemixt tot een intrigerende soundscape, met daarin altijd iets dreigends, een klok die tikt, een aflopende zaak. Met een op Ravels *Bolero* formidabel opgebouwd poseren van de sterren tegen wil en dank - *Gardenia* is een maskerade en demasqué tegelijk.

Het publiek in Lissabon heeft de voorstelling ruim anderhalf uur gelaten ondergaan en belooft de artiesten met een gul applaus - geen ovatie maar ook geen boegeroep. De artiesten zelf zijn niet tevreden, met name vanwege geluidsproblemen en ander technisch leed. 'Enfin, omkleden, afschminken, koffertje pakken, en morgen weer een voorstelling', zegt Dirk van Vaerenbergh, een van de professionele acteurs die in *Gardenia* een even stijlvolle als goed gedoseerde performance geeft. Een glaasje flauwe bubbeltje in de artiestenkantine en een hapje uit de magnetron sluiten de avond af.

Tussen de artiesten is Andrea de La-

“ In een glitterjurk de bühne op, dat verzette mijn zinnen

niettemin ferm naar eigen hand gezet.

'Ik heb verschillende baantjes gehad en ben tenslotte terechtgekomen bij de dienst voor gas en elektriciteit in de gemeente Niel. Daar ben ik ook nog een tijdje *scheppen* geweest. In mijn vrije tijd heb ik toneellessen gevolgd en ben ik gaan optreden in een spektakelrestaurant waar de mensen tussen het eten door vermaakt werden. Mijn grootste succes was mijn imitatie van Tina Turner in Le Sac aux Folles, een travestiebar in de Zakstraat in Antwerpen. Ik ben namelijk 's werelds grootste Tina Turner-fan, ik heb nu al 102 keer een concert van haar bijgewoond, tot zelfs in Madison Square Garden aan toe.'

Dat Andrea de Laet op latere leeftijd van man vrouw geworden is, heeft haar niet alleen gelukkiger gemaakt, maar vooral zelfverzekerder. Vandaar dat ze nu iedere avond het podium op gaat om daar volkomen vanzelfsprekend haar te strak zittende Tina Turner-jurkje aan te trekken.

Gardenia van Les Ballets C. de la B. en NTGent is te zien op 9 en 10 maart in Stadschouwburg Amsterdam, 5 april Groningen, 19 en 20 april Rotterdam.

Vanessa van Durme

Prostituee, travestie, transseksueel - de Vlaamse Vanessa van Durme (1948) is het allemaal geweest. Maar nu is ze eerst en vooral actrice. Geboren als jongetje in een Gents arbeidersgezin heeft Van Durme een even opvallend als hard leven geleefd. Als kind al voelde ze dat er iets anders in haar was, maar in het milieu waarin ze opgroeide was daar geen plaats voor. Na de toneelschool zat *Hamlet* er niet in en werkte ze

(toen nog als hij) als amuseuse in travestieclubs in Antwerpen en Amsterdam. Later kwam de vurige wens van lichaam te veranderen maar daar was in die tijd (1975) maar één mogelijkheid voor: naar Casablanca, Marokko voor een geslachtsoperatie. Het geld daarvoor verdiende ze in de prostitutie. Veel later kwam ze via het volktheater in Gent in contact met Alain Platel die haar vroeg voor zijn

voorstelling *Allemaal Indiaan*. Haar ervaringen als transseksueel verwerkte ze daarna in de aangrijpende theatersolo *Kijk mamma, ik dans!* waarvan ze intussen meer dan tweehonderd voorstellingen heeft gegeven. Ook schreef ze vele scenario's voor Vlaamse tv-series. Voor *Gardenia* zocht ze de groep bij elkaar. 'Alain dacht natuurlijk: waar komt ze nu mee aanzetten? Maar hij heeft er

goud van gemaakt. Hij is altijd op zoek naar het verdriet in de mens, kan bij mensen in de ziel kijken. Het publiek reageert in het algemeen overal enthousiast. Maar ik zou naar Dubai willen, naar Arabische landen, naar Letland en Litouwen waar homo's vogelvrij zijn. Ik wil met *Kijk mamma, ik dans!* naar Iran, maar dan moet de ambassadeur wel op de eerste rij zitten. Of ik moet in een kool spelen.'